

UN BANYOLÍ A SALAMANCA

LA INCREÏBLE HISTÒRIA
DE JOAN BRUFAU I CUSIDÓ, AMIC DE GAZIEL

Si el lector llegeix o rellegeix *Castella endins*, de Gaziel, que és un llibre, tot sigui dit, molt recomanable, es trobarà amb la història d'un personatge molt interessant. Gaziel ens explica que, a Salamanca estant, hi va trobar un amic seu, un català que havia conegut a Sant Feliu de Guíxols i del qual ens narra la història. Com que el personatge s'ho val, resumirem a continuació allò que n'explica Gaziel.

JORDI GALOFRÉ I JOSEP GRABULEDA > TEXT

ARXIU FAMILIARS ANTON. M RIGAU I JOAQUIM COELLO I BRUFAU > FOTOS

Quan era un vailet, l'amic de Gaziel va anar a fer les Amèriques, però no a l'Amèrica del Sud, perquè, diu, «era massa rebregat», sinó als Estats Units. Arribat a Nova Orleans, de seguida va trobar feina de rentaplats en un petit hotel, després es va col·locar de cambrer en un vaixell que navegava pel Mississipí i més tard va recórrer la costa atlàntica fent mil oficis i estalviant diners. Treballador i servicial, va arribar a Nova York, on s'introduí en el món de la indústria del gènere de punt. Quan tingué ja uns bons estalvis, retornà a Catalunya. Anant a Sant Feliu de Guíxols per la Festa Major, conegué una noia ganxona amb qui es casà i amb qui tingué quatre fills, tres nois i una noia.

Aprofitant els coneixements adquirits en la seva experiència americana, s'instal·là a Mataró i hi muntà

una fàbrica de gèneres de punt. Aviat es va dedicar a muntar fàbriques: quan en tenia una ben muntada, la venia i anava a muntar-ne una altra. La guerra del 1936-1939 va truncar tots els negocis, i la família va sobreviure amb penes i treballs. Acabada la guerra, el van nomenar alcalde de Mataró. «I de seguida començaren els mals-de-cap, els conflictes insolubles, les enveges sordes, les lluites interessades, les calúmnies malignes. En una

Acabada la guerra, el van nomenar alcalde de Mataró. «I de seguida començaren els mals-de-cap, els conflictes insolubles, les enveges sordes, les lluites interessades, les calúmnies malignes»

paraula: el pobre batlle, que no havia volgut ser-ho, acabà destituït, fins enjagolat una estona».

Quan va recuperar la llibertat, va vendre la fàbrica, es va traslladar a Salamanca amb tota la família i hi va muntar una nova fàbrica, amb màquines modernes. I aquí és quan Gaziel, en plena explicació d'aquesta història, deixa anar la sorpresa inesperada: quan demanaven al nostre personatge d'on era, ell responia senzillament: «De Banyoles». I Gaziel continua explicant-nos les peripècies familiars del seu amic, sense dir-nos-en, però, el nom.

Els Brufau

Fins aquí hem resumit allò que diu Gaziel. Però la sorpresa provocada per la condició de banyolí d'aquest personatge ens va intrigar. Qui podia ser aquest banyolí amb una història personal tan poc comuna? La recerca entre la docu-

>> La Cinquena Avinguda de Nova York, l'any 1910.

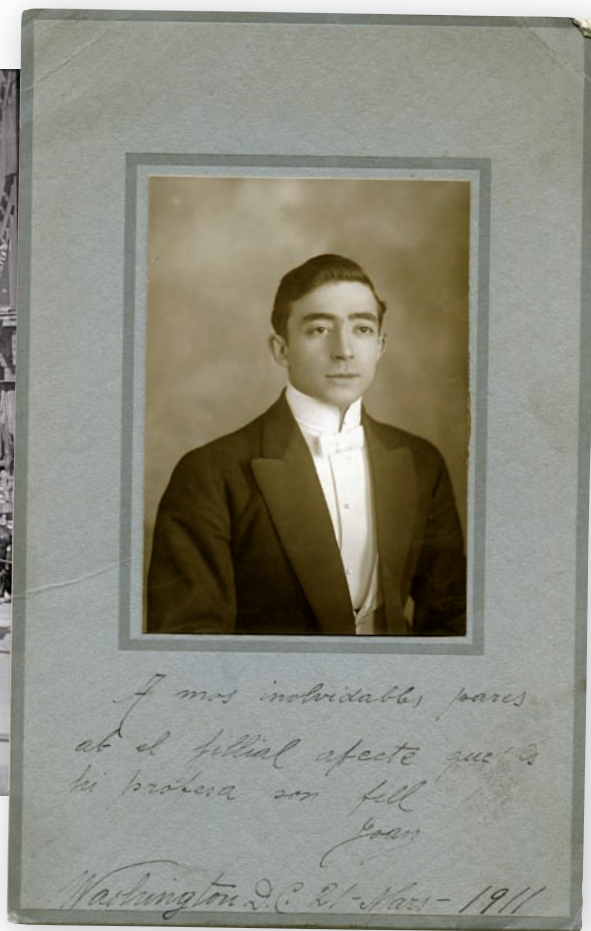
mentació de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany (Fons de l'Ajuntament de Banyoles) i la premsa local ens va posar sobre la pista. Aquest banyolí amic de Gaziell era Joan Brufau i Cusidó. Un cop determinada la identitat d'aquest banyolí singular, vam tenir una altra sorpresa: l'any 1967, poc temps abans de morir, Joan Brufau va escriure unes memòries, que la família conserva amb cura i que, molt amablement, ha posat a la nostra disposició. A partir, doncs, de la documentació trobada i del que Joan Brufau explica en les seves memòries, hem pogut reconstruir bona part de la seva aventura vital.

Joan Brufau va néixer a Granollers l'any 1887, on el seu pare, Joan Brufau i Lacomba, tenia una tintoreria molt modesta per donar servei a fabricants de mitges i mitjons. La seva mare era Carme Cusidó i Pont. L'any 1893, la família es va traslladar a Banyoles, on va continuar amb el negoci de la tintoreria. La situació econòmica familiar no va permetre que Joan Brufau fes més estudis que els primaris, fins als 10 anys. Ja que no podia estudiar, com era el seu desig, va voler aprendre idiomes i va començar amb el francès, amb unes classes que li donava un veí de Banyoles que era de Grenoble.

L'aventura americana

El 1903, quan va complir 16 anys, va decidir anar a treballar a França, per perfeccionar l'aprenentatge del francès. Amb un petit capital de 300 pessetes (fruit dels seus estalvis i del que li van donar els seus pares), va agafar el tren a Figueres i es va plantar a París, on va començar a buscar feina, sense èxit. Després va anar a Reims i a Rouen, però tampoc no en va trobar. Va traslladar-se a Le Havre, on, finalment, quan ja tenia els cabals exhaurits, va trobar feina en un restaurant i va poder anar perfeccionant el seu francès.

Simon Guggenheim, que més tard creà la Fundació Guggenheim, va contractar Joan Brufau com a traductor i l'any següent el va enviar a Mèxic, on la companyia tenia grans interessos en la mineria del coure

>> Joan Brufau i Cusidó, l'any 1911, a Washington.

Al cap d'un any, li va semblar que ja era hora d'aprendre anglès i va decidir anar a Nova York (perquè va pensar que, a Anglaterra, si no se'n sortia, tornaria a França i, en canvi, als Estats Units no tindria més remei que tirar endavant). Aquí Gaziell confon una mica les dades, perquè Joan Brufau no va anar a Nova Orleans ni al Mississipí, ni va treballar a la indústria tèxtil, sinó que va anar directament a Nova York. Segons que explica a les seves memòries, un cop fets els tràmits duaners, va agafar un tren elevat, el de la Sisena Avinguda, i quan li va semblar que ja havia viatjat prou va baixar a l'estació del carrer 46. Va començar a caminar pels carrers i quan va sentir algú que parlava castellà (recordem que no sabia anglès) li va demanar per una pensió econòmica. I així va començar la seva estada a Nova York. Va trobar feina en un restaurant, com a ajudant de cambrer. Va anar canviant de feina diverses vegades, mentre estudiava l'idioma amb gran dedicació. Les

>> Treballadores de la fàbrica Cusidó, a Banyoles, a la dècada de 1910. A sota, Joan Brufau, dirigint-se, com alcalde, als ciutadans de Mataró, l'any 1939.

coses van començar a anar-li bé. L'any 1909 es va traslladar a Washington, on es va produir un fet que marcaria la seva vida: va trobar feina d'interpret a l'Hotel New Villard, un dels millors de la ciutat, i per casualitat va entrar en relació amb el senador Simon Guggenheim, de l'American Smelting and Refining Company (ASARCO), una important empresa productora de coure i altres metalls. Simon Guggenheim, que més tard creà la Fundació Guggenheim, va contractar Joan Brufau com a traductor i l'any següent el va enviar a Mèxic, on la companyia tenia grans interessos en la mineria del coure. Allí va viure moments de perill, perquè havia esclatat la revolució mexicana, Porfirio Díaz havia abandonat el país i les tropes de Madero van ocupar Velardeña (Durango), que és on s'estava Brufau. Gràcies a l'avis d'un català que lluitava amb els revolucionaris mexicans, va poder fugir a temps i va aconseguir tornar als Estats Units sa i estalvi.

Retorn a Catalunya

A final de 1913 va retornar a Catalunya i es va instal·lar a Banyoles, amb els pares. Va modernitzar la petita fàbrica familiar i es va inserir plenament en la vida social banyolina: va ser secretari de la Lliga de Defensa de l'Agricultura, Indústria i Comerç de Banyoles i Comarca (1915), regidor de l'Ajuntament de Banyoles (1918-1919) i soci del Cercle de Catòlics de Banyoles i Comarca. L'any 1917 es va casar, al Sagrat Cor de Girona, amb Dolors Prats i Caimó, de Sant Feliu de Guíxols. El matrimoni va tenir quatre fills: Joan, Teresa, Jordi i Jaume.

Aprofitant l'augment de la demanda provocada per la Primera Guerra Mundial, va muntar una fàbrica de mitges i mitjons a Catarroja, amb un soci valencià. El 1918 es va vendre la seva participació i es va instal·lar al Maresme, primer a Pineda i després a Mataró, dedicat de ple a la indústria de gènere de punt. A més de les activitats econòmiques, va

>> Foto familiar de Joan Brufau, a final de la dècada de 1940. Joan Brufau apareix cofat amb un barret de copa, donant la mà al seu nét Joaquim Coello i Brufau, juntament amb la seva dona, Dolors Prats i Caimó (a l'esquerra), i els seus fills Teresa i Jordi Brufau i Prats (a la dreta).

>> *Passejant amb uns santfeliuencs il·lustres. D'esquerra a dreta, Joan Brufau, l'escriptor Josep Calzada i Carbó, el farmacèutic Sixt Rusalleda i Cruzet, i el seu bon amic Agustí Calvet i Pascual (Gaziel), el 5 de setembre de 1962. Al dors d'aquesta fotografia algú amb bon humor va fer constar l'edat dels passejants (75, 84, 78 i 75) i la suma total: 312 anys. (Agraeixo a Àngel Jiménez Navarro la seva ajuda en la identificació dels personatges).*

ser un dels fundadors de la secció local d'Acció Popular Catalana, que era un partit polític adherit a la CEDA, el gran partit de la dreta republicana espanyola. Amb l'esclat de la guerra i la revolució, va passar moments de perill. Li van confiscar els béns, li van col·lectivitzar la fàbrica i el buscaven per matar-lo. Va passar els tres anys de guerra en un amagatall sota l'escala del seu domicili mataroní. A les seves memòries, deixa constància del seu patiment amb una sola dada: el 1936 pesava 78 quilos, i el 1939, 53. El fill gran, Joan Brufau i Prats, va fer la guerra al bàndol franquista, enrolat al Terç de Nostra Senyora de Montserrat.

Acabada la guerra, Joan Brufau i Cusidó va ser president de la comissió gestora que es va posar al front de l'Ajuntament mataroní i, posteriorment, va ser designat alcalde de la ciutat. Els problemes i la destitució que esmenta Gaziel van venir de la negativa de Joan Brufau de fer una depuració dràstica de funcionaris, tal com li exigien els excombatents mataronins i altres sectors radicals. Joan Brufau era un home de caràcter que no

acceptava imposicions, i va tenir un enfrontament personal molt dur amb el governador civil de Barcelona, Wenceslao González Oliveros, que el va destituir, el va ficar a la presó i li va imposar una multa per falta de respecte a l'autoritat, tal com va publicar *La Vanguardia* el 26 de juliol de 1940. Joan Brufau recorda, en les seves memòries, «la calúmnia i abús d'autoritat d'un governador civil dèspota, de consciència molt baixa». L'estada a la presó i les males experiències viscudes per la família durant els anys de guerra el van fer decidir, quan va recuperar la llibertat, a abandonar Mataró i instal·lar-se a Salamanca, on va muntar una fàbrica de teixits de seda i raïó que, anys a

venir, va continuar el seu fill Joan. Un altre fill, Jaume Brufau i Prats, va ser capellà i catedràtic de filosofia del dret a les universitats de Salamanca, Valladolid i Barcelona. Joan Brufau i Cusidó va morir a Salamanca l'any 1968, i les seves restes van ser traslladades al panteó familiar a Mataró.

Heus ací, doncs, com la relectura d'una obra de Gaziel ens ha dut a recuperar la memòria d'un banyolí de cor, si no de naixement, que arreu on anava proclamava la seva condició de banyolí.

Jordi Galofré és historiador.
Josep Grabuleda és historiador i arxiver.

Joan Brufau va tenir un enfrontament personal molt dur amb el governador civil de Barcelona, Wenceslao González Oliveros, que el va destituir, el va ficar a la presó i li va imposar una multa

Nota. - Agraïm a Roser Masgrau la notícia inicial de Joan Brufau gràcies a una relectura d'una obra de Gaziel. Aquesta notícia va desencadenar aquest article. Agraïm també a Anton M. Rigau i a Joaquim Coello i Brufau haver-nos donat una còpia de les memòries de Joan Brufau i facilitar-nos fotografies i informació sobre aquest personatge.